

Propietats fonològiques dels binomis irreversibles en català

Clàudia Pons-Moll (UB) & Carla Molas Bolaño (UB)

Són múltiples els estudis que han destacat la tendència suposadament universal a situar el pes prosòdic, ja sigui mitjançant un major nombre de síl·labes, vocals llargues o baixes, obertures sil·làbiques complexes, consonants obstruents a l'obertura, consonants sonants a la coda sil·làbica o codes complexes, en l'extrem final de la frase fonològica. Tal predisposició s'ha adduït per justificar l'ordre que adopten els components que integren els binomis, un tipus d'estructures que Malkiel (1959: 113) definia com segueix: «the sequence of two words pertaining to the same form-class, placed on an identical level of syntactic hierarchy, and ordinarily connected by some kind of lexical link». Es tracta de parelles d'elements coordinats del tipus (*ploure*) a *bots i barrals*, *cap i pota*, *cul i merda*, *flors i violes*, *la puta i la Ramoneta*, *la tresca i la verdesca*, *mel i mató*, *pit i cuixa*, *sang i fetge*, etc. Els binomis són generalment irreversibles, és a dir, no solen admetre l'ordre oposat dels seus components (*barrals i bots, *pota i cap, *merda i cul, *violes i flors, **la Ramoneta i la puta*, **la verdesca i la tresca*, *mató i mel, *cuixa i pit, *fetge i sang, encara que es poden establir diferents graus de «fixació» o de «congelació», fet que condueix a un cert grau de reversibilitat en determinats casos (cf. *dia i nit*, *nit i dia*). El paper que té potencialment el pes prosòdic en l'ordre que adopten els binomis ha estat àmpliament explorat sobretot en anglès (v. els treballs precursors de Malkiel 1959, Bolinger 1962, Cooper & Ross 1975, Pinker & Birdsong 1979, o els més recents de Benor & Levy 2006, Mollin 2014, Ryan 2019), i també el francès (Pinker & Birdsong 1979) o l'alemany (Müller 1997), però no ho ha estat en llengües com el català.

A partir d'una anàlisi detallada dels binomis irreversibles que apareixen recollits a Espinal (2004, 2006) (n=395), en aquesta xerrada es revisen les propietats fonològiques (mètriques, rítmiques i fonotàctiques) que caracteritzen els binomis en català. Concretament, s'hi analitzen, en forma de percentatges i partint de la comparació dels dos components que integren cadascun dels binomis presos en consideració, els factors que tradicionalment s'han adduït com a portadors de **pes prosòdic** i per tant com decisius en l'**ordre que adopten els binomis**: a) distribució del nombre de síl·labes i freqüència de cada tipus de combinació; b) presència / absència de marges sil·làbics (obertura i coda); c) complexitat dels marges sil·làbics (obertura i coda); d) sonicitat de les obertures en posició inicial de mot i de les codes en posició final de mot; e) sonicitat de les vocals accentuades. Es demostra, per exemple, que, un cop controlats els factors semàntics, el factor nombre de síl·labes és indiscutiblement el més decisiu en l'ordenació dels binomis, seguit de l'absència / presència d'obertures sil·làbiques, mentre que altres factors hi tenen una incidència molt feble o nul·la, com és el cas de la sonicitat de la vocal tònica (a diferència del que ocorre en altres tipus d'estructures, com ara els reduplicatius; cf. *baliga-balaga*, Cabré 1993), o de la sonicitat dels marges sil·làbics. També s'hi analitzen **factors rítmics**, com ara el grau de tolerància a les valls i als xocs accentuals i la seva incidència en l'ordre dels components que constitueixen els binomis, i factors fonotàctics, com ara la potencial intervenció de la llei del contacte sil·làbic.

La recerca forma part d'un projecte més ampli (veg. Pons-Moll 2021) que també inclou l'anàlisi de binomis irreversibles en espanyol, l'anàlisi de binomis reversibles en català a partir de l'anàlisi de corpus de dades a gran escala, i experiments amb binomis constituïts per paraules no reals, i es mostra rellevant no sols per l'absència de treballs focalitzats en aquest tema en català, sinó perquè les distribucions estructurals detectades en els binomis són una finestra al rol de cadascun dels factors adduïts com a portadors de pes en el marc de la fonologia del català, una finestra que, altrament, romandria (com a mínim) mig tancada.

Referències

- Benor, Sarah, & Roger Levy. 2006. The chicken or the egg? A probabilistic analysis of English binomials. *Language* 82 (2): 233–278.
- Bolinger, Dwight L. 1962. Binomials and pitch accent. *Lingua* 11: 34–44.
- Cabré, Teresa. 1993. Estructura gramatical i lexicó. El mot mínim en català. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Cooper, William E., & John R. Ross. 1975. World order. In *Papers from the parasession on functionalism*, ed. Robin Grossman, L. James San, and Timothy Vance, 63–111. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- Espinal, Maria Teresa. 2004, 2006. *Diccionari de sinònims de frases fetes*. Edició electrònica en línia sota la llicència Creative Commons Atribució-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional.
- Malkiel, Yakov. 1959. Studies in irreversible binomials. *Lingua* 8: 113–160.
- Mollin, Sandra. 2014. *The (Ir)reversibility of English Binomials. Corpus, constraints, developments*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company.
- Müller, Gereon. 1997. Beschränkungen für Binomialbildungen im Deutschen. *Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 16 (1/2): 5–51.
- Pinker, Steven, & David Birdsong. 1979. Speakers' sensitivity to rules of frozen word order. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior* 18 (4): 497–508.
- Pons-Moll, Clàudia. 2021. Propietats fonològiques dels binomis en català i en espanyol. Xerrada presentada al Seminari de Fonologia, projectes FFI2016-76245-C3-1-P / FFI2016-76245-C3-3-P.
- Ryan, Kevin. 2019. Prosodic end-weight reflects phrasal stress. *Natural Language and Linguistic Theory*, 37: 315–356.